

opaten; bij de Bedouinen die het bloed van hun offerdieren dronken en het vleesch rauw verteerden. Voorts gaven de grieksche mysteriën en godenfeesten, en de Mithrasculte een rijkdom van parallellen. 72) Zoo moet Paulus derhalve de algemeene idee hebben aangegrepen, dat de menschelijke ziel door toepassing van formules en ceremoniën in gemeenschap met God kan gebracht worden. Hij gebruikt echter het woord *μυστήριον* altijd voor stukken van den raad Gods, waarvan de menschen zonder openbaring niet kunnen weten, en wat door hun nu op 's Heeren last wordt ontsluit. Zoo met name het *μυστήριον* van de verkondiging van het evangelie onder de Heidenen. Hij heeft evenmin voor het avondmaal als voor den doop dit woord gebruikt, en beweert zonder eenige aarzeling dat hij der gemeente in dit stuk overgeeft wat hij van den Heere heeft ontvangen, 1 Cor. 11 : 23. Ook hier geen tegenstelling tusschen Christus en Paulus. Om die tegenstelling waarschijnlijk te maken, en zoo grond te hebben voor het beweren, dat Paulus in zijne voorstellingen afhankelijk is van heidenschen invloed, beweert de één dat Jezus zijnen jongeren niets dan een vriendenmaaltijd bereid heeft, 73) en de ander, dat bij Jezus geen spoor van gemeentelijke organisatie is te vinden, en dus ook van geen sacramenten en hunne instelling door hem kan worden gesproken; immers de ware religieuze verhouding is naar Jezus slechts een ethisch-persoonlijke. 74) Dat zulke beweringen in het nauwste verband staan met de critiek over de evangeliën behoeft geen nader betoog. Ja, als het waar is, wat toch niets dan een gewaagde hypothese moet gerekend zonder eenig bewijs, dat het Marcusevangelie het oudste is en voor